

DETEKTYVINĖ MISIJA

„GEDIMINO KALNAS“

Šiomet sukanka 90 metų, kai sausio 1-ąją Gedimino kalne kariai iškėlė trispalvę. Šį įvykį išsamiai aprašė tais pačiais metais užgimęs žurnalas „Karys“. Nors dabar vėliavos pakėlimo ceremonija atrodo įprasta, anuomet viskas vyko kaip gerame detektyve.

Nepriklausomybės kovų dalyvio liudijimas

Prasidėjus Nepriklausomybės kovoms, lietuvis nuo Šiaulių Stasys Butkus Vilniaus komendantūroje įsirašė į Lietuvos karius savanorius. Jam teko garbė būti pirmosios trispalvės pakėlimo Gedimino kalne ceremonijos dalyviu. Tos dienos įvykius jis aprašė žurnale „Karys“, kuriame dirbo iki 1940 metų, o atnaujinus jo leidybą JAV, tapo žurnalo redaktoriaus pavaduotoju.

Šį įvykį 1928 m. „Karyje“ Nr. 20 jis nupasakojo taip: „1919 sausio m. 1 d. pavakarys Vilniuje... Karininkas Škirpa paliepė parinkti keletą bravesnių vyrų, pasiimti šautuvus ir šovinių ir vykti su juo. Kur – nesakė. Spėjome, kad kur nors teks susiremti, nes tuomet Vilniuje organizavosi lietuvių, lenkų ir raudonoji kariuomenė, ir dar viską tebevaldė vokiečiai... Sėdome į vežėjų rogutes ir, užsitaisę šautuvus, iškėlę juos viršun, pasileidome miesto gatvėmis nežinia kur. Tuomet pirmąkart pasirodėme ginkluoti gatvėse... Kai kurie vilniečiai, matydami mus ginkluotus, spėjo, jog mes bolševikai, nes mūsų dauguma buvo apsi-vilkę rusiškomis milinėmis.

Privažiąvę Gedimino kalną, sustojome, išlipome, susirikiavome po du ir pradėjome žengti vingiuotais laiptais ant kalno. Užlipę ant kalno pamatėme bokšto viršūnėje mūsų savanorius, berišančius prie stiebo lietuvių tautišką vėliavą. Ten buvo karo valdininkas Petras Gužas ir kareivis Vincas Steponavičius. Mes, atvykusieji, išsiri-kiavome prieš pilies duris ir pasirengėme šauti. Vieną mūs, kareivį Miką Slyvauską (dabar vyr. lei-

tenantas), paskyrė komanduoti. Staiga... vienas, du, trys ir – lietuvių vėliavai pradėjus kilti aukštyn, mūsų kareivių šautuvų ir karininkų revolverių trys salvės nuaidėjo Vilniaus padange. Nutilus salvei sušukome triskart: „Valio, Lietuva!“ „Lai gyvuoja Lietuva!“ Po to visi dalyviai pasisveikinome, pasibučiavome ir nutilome. Karininkas Škirpa pasakė, kad šiandien atlikome svarbų istorinį žygį. Po kelių šimtmečių Lietuvos verguvės pirmąkart savo senosios sostinės Gedimino pilies bokšte iškėlėme Lietuvos vėliavą. Gal priešai ją netrukus ir nuplėš, bet tai niekis. Vis tiek mes pirmąjį savo žygį atlikome.

Karo valdininką Joną Nistelį, mane, Miką Slyvauską, Albiną Raubą, Praną Plauską ir Romualdą Marcalį paskyrė pirmon garbės sargybon prie vėliavos, o likusieji grįžo atgal... Netrukus, 18 valandą, lenkai užėmė miestą. Vienas kažkas mūsų atsiliepė: „Tik per mūsų visų lavonus lenkai įstengtų nuplėšti mūsų pakeltą vėliavą.“ Bet lenkai mūsų nepuolė. Bijoję. Po vieną stovėjome lauke, o kiti pilies viduj. Pamainos kartais tekdavo ir ilgokai palaukti, nes trūko kareivių, ir, grįžus iš vienos sargybos, dažnai tekdavo eiti kitus pakvesti. Kad sargyboj tekdavo prabūti dvi dienas – ne naujiena. Bet pirmieji savanoriai nesiskųdavo ir nepykdavo, nes žinojo, kad tik per vargą atgyja laisvė. Mūsų vėliava plevėsavo iki sausio 6 dienos ryto. Bolševikai, užėmę Vilnių, mūsų vėliavą nuplėšė, palikdami tik raudonąją jos dalį.“

Geidžiamas, bet nepasiekiamas

Po 1919 m. sausio 1 dienos Lietuvos vėliava per daugelį metų iki nepriklausomybės atgavimo ten plevėsavo vos kelis kartus. Antrąkart Lietuvos vėliava Gedimino kalne suplevėsavo 1920 m. rugpjūčio 26 d. ir vėl želigovskininkų buvo nuplėšta spalio 9 dieną. Vilnių pasisavinus Lenkijai,

Pirmosios trispalvės pakėlimo ceremonijos 1919 m. sausio 1 d. dalyviai Stasys Butkus ir Kazys Škirpa.

Vėliavos pakėlimas Gedimino kalne 1939 m.

vilniečiai patriotai 1928 m. vasario 15-osios naktį iškėlė sidabru išsiuvinėtą (vienoje pusėje Vyčio ženklas, kitoje – Gedimino stulpai) ir perrištą juodu kaspiniu vėliavą.

Jau nebesislapstant trispalvė Gedimino kalne iškilmingai iškelta, kuomet SSRS Vilnių sugrąžino Lietuvai pasirašius savitarpio pagalbos sutartį, pagal kurią Vilnius ir jo kraštas gražinamas, bet už tai mūsų šalyje įsikūrė Raudonosios armijos įgulos – iš viso 20 tūkst. karių. Tai buvo įžanga į Lietuvos nepriklausomybės praradimą. Tuometinė situaciją apibūdino šūkis „Vilnius mūsų, o mes – rusų“.

Tačiau Lietuva taip ilgai laukė sugrįžimo į Vilnių, kad surengė ypatingą šventę. Pasak to meto liudijimų, sostinėje buvo iškabinti skelbimai lietuvių, baltgudžių, rusų, žydų ir lenkų kalbomis, raginę garbingai sutikti Lietuvos kariuomenę Vilniaus gatvėse.

Generolo Vinco Vitkausko vadovaujama Vilniaus rinktinė pradėjo žygį iš Širvintų ir kitų pasienio vietų į Vilnių. Per kariškas radijo stotis ir Kauno radiofoną buvo transliuojami reportažai apie karinius paradus iš Širvintų, Maišiagalos. Lietuvos kariuomenė sutikta Savivaldybės aikštėje, vyko šventiniai renginiai prie Katedros, lai-

kytos iškilmingos šventos mišios, griaudėjo maršai, skambėjo dainos, džiaugsmingos kalbos, o gyventojams buvo nemokamai dalijama duona ir sriuba.

Vėliavos pakėlimo Gedimino kalne iškilmės prasidėjo pamaldomis Aušros Vartų koplyčioje. Po to Katedros aikštėje generolas Vitkauskas priėmė Vilniaus rinktinės karių parada. Šaudant patrankoms, skambant bažnyčių varpams, grojant kariuomenės orkestrams ir miniai giedant tautos himną Gedimino bokšte buvo iškelta trispalvė vėliava.

Trispalvė ten plevėsavo neilgai, nes jau tą pačią dieną Lietuvos vyriausybės įgaliojimą užgriuvo vilniečių skundai dėl Raudonosios armijos ir NKVD vykdytų suėmimų. Lietuvą okupavus bolševikams, trispalvės Gedimino kalne negalėjo būti.

Sovietinės okupacijos metais trispalvės iš-

kėlimas tapo pasipriešinimo režimui ženklu. Įvairiomis progomis, ypač Vasario 16-osios, disidentai slapta keldavo trispalvę įvairiuose objektuose, viešose vietose, dėl to buvo persekiojami KGB. Auštant Atgimimui, dar sovietinėje Lietuvoje, įvairių visuomeninių disidentų organizacijų, taip pat Sąjūdžio renginių metu vėl suplevėsavo trispalvės. 1988 metų spalio 7 d. Lietuvos vėliava buvo oficialiai iškelta Gedimino kalne. Tais pačiais metais trispalvė vėliava buvo pripažinta valstybine. Prasidėjo nauja era.

Ar tradicija nublanko?

Nuo 1992 m. sausio 1-oji paskelbta Lietuvos vėliavos diena. Vėliava su ypatinga ceremo-

nija pakeliama Naujųjų metų rytą. Kaip ir anuomet, šis veiksmas patikėtas kariams. Bet ar šis veiksmas išliko toks pat reikšmingas?

Šios tradicijos atgavimas siejamas su savanoriais (anuomet – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos kariais). Dabartinis KAM generalinis inspektorius brg. gen. Gintautas Zenkevičius, tuomet dar vyr. leitenantas, vadovavo 1992 m. vėliavą kėlusiam būriui. „Pirmoji ceremonija vyko labai anksti, gal 9 val. ryto, keltis buvo sunku. Nuo to laiko, jei tik būnu Vilniuje, stengiuosi kasmet pirmąją Naujųjų metų dieną su šeima ateiti ant Gedimino kalno. Per tiek laiko ceremonija gerokai pakito, džiugu, kad ji tapo tradicija, suburianti vis daugiau vilniečių“, – pasakojo brg. gen. G. Zenkevičius.

Gedimino kalne vėliavą pakelia ir salves iššauna Garbės sargybos kuopos kariai. Ar jiems netingu po šventinės nakties dalyvauti iškilmėse? Garbės sargybos kuopos karys gr. Aleksandras Borkevič šioje ceremonijoje dalyvavo dar būdamas šauktinis. „Tarnaujame kariuomenėje, todėl iškelti vėliavą yra būtinas dalykas. Manau, kad Gedimino kalnas yra pati garbingiausia vieta kelti valstybės vėliavą“, – tikino karys. Jo kolega gr. Gintaras Griškevičius pripažino, kad norint tinkamai pakelti vėliavą, reikia daug trenuotis, kelias valandas per dieną, kad kariai judesius atliktų sinchroniškai.

Kaip tradicijos tęsėjai šioje ceremonijoje nuolat dalyvauja ir KASP Vilniaus rinktinės savanoriai. „Visą laiką savanoriai kartu su Garbės kuopa žygiuoja į Gedimino kalną, kartu kelia vėliavą. Savanoriams suteikta garbė uždegti draugystės laužą. Dalyvavau ir pirmo-

joje ceremonijoje 1992 m. Buvo labai smagu matyti nepriklausomybę simbolizuojančią vėliavą Gedimino kalne. Manau, kad senieji savanoriai įkvėpė dabartinius, tikrai nebuvo, kad savanoriai kada nors patingėtų ateiti pakelti vėliavos sausio 1 dieną“, – sako KASP 8-osios rinktinės Ryšių su visuomene skyriaus viršininke kpt. Jolanta Šaltenienė.

Trispalvės pakėlimo ceremonija Gedimino kalne pirmąjį Naujųjų metų vidurdienį apauga ir naujomis tradicijomis. Jau keleri metai nuo bokšto nukabinta senoji vėliava įteikiama vienai iš Lietuvos mokyklų.

Dabar vėliavą kelia nauja karta.

Ilona Skujaitė
Kazio Valiaus nuotr.